

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani magister Pauliny Mamiedow
pt. *Małżeństwo i rodzina w świetle personalistycznego nauczania Jana Pawła II*

Przedłożona do recenzji dysertacja przedstawia personalistyczną koncepcję małżeństwa i rodziny w nauczaniu Jana Pawła II. Jest to ważny poznawczo i społecznie obszar poznania naukowego. Rzeczywistość małżeństwa i rodziny będąc przedmiotem materialnym dociekań naukowych jest jednocześnie formalnym przedmiotem poznania wielu dyscyplin - z różnych punktów widzenia. Implikuje więc problemy natury interdyscyplinarnej, wymaga podejścia otwartego na dorobek innych nauk, ale też wymaga metarefleksji, szczególnie o charakterze antropologicznym i aksjologicznym. Do tego właśnie poziomu refleksji sięgnęła Autorka rozprawy, jak można oczekiwać w celu inspiracji i rozwoju teorii i praktyki edukacyjnej.

Pani Paulina Mamiedow podejmuje próbę analizy istoty i atrybutów małżeństwa i rodziny, jak stwierdza „*w kontekście filozofii personalistycznej, specyfiki myśli chrześcijańskiej z uwzględnieniem rysu historycznego i pedagogicznego jako tła dla papieskiej filozofii rodziny*” (s.6). Praca wpisuje się w szeroki nurt rozważań, analiz, interpretacji, syntez dorobku intelektualnego i duszpasterskiego - „testamentu” nauczania Jana Pawła II. Jak określa to Autorka, celem prowadzonych analiz jest przedstawienie nauczania papieskiego o rodzinie z wyeksponowaniem jej charakteru, znaczenia, funkcji i praw (s. 30). Rozprawa jest poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie: *Jaka jest specyfika fenomenu małżeństwa i rodziny w świetle personalistycznego nauczania Ojca Świętego Jana Pawła II* (s. 32).

Praca liczy 327 stron z bibliografią łącznie. Na jej strukturę składa się Wstęp, pięć rozdziałów kolejno poświęconych zagadnieniem metodologii prowadzonych analiz (rozdział I), wybranym kontekstem wychowania chrześcijańskiego (rozdział II), myśli filozoficznej Jana Pawła II (rozdział III) rodzinie w nauczaniu Jana Pawła II (rozdział IV) oraz podmiotowości i wychowaniu dziecka (rozdział V). Pracę zamyka Zakończenie i Bibliografia. Zasadniczy układ treści jest czytelny i logiczny.

W wykorzystanej przy rekonstrukcji treści bibliografii Autorka wyodrębnia dokumenty i źródła drukowane (I), druki ulotne (II), encyklopedie, słowniki, leksykony (III), opracowania zwarte (IV), artykuły i przyczynki (V), osobno podaje tytuły prasy, czasopism i periodyków (VI) oraz źródła internetowe (VII). Podział taki dokonany jest raczej z uwagi na formę (co jest uzasadnione w wyodrębnieniu netografii). Bardziej użyteczne byłoby wyodrębnienie literatury źródłowej, literatury przedmiotowej i literatury pomocniczej (z wewnętrznym jeszcze uporządkowaniem według uznania).

Literatura jest adekwatnie dobrana do przedmiotu badań i dobrze wykorzystana w prowadzonych analizach, aczkolwiek niektóre pozycje znaczące dla tematu pracy zostały w rozprawie pominięte. Mam tu na uwadze istniejące już opracowania myśli Jana Pawła II (chodzi o literaturę przedmiotową, w tym miejscu przywołam tylko niektóre nazwiska, chociażby S. Chrobak, A. Rynio, J. Miąso, czy J. Śledzianowski). Szkoda, że Autorka nie wykazała bogactwa literatury przedmiotowej w podejmowanych zagadnieniach (np. przy rekonstrukcji treści rozdziału I). Wobec tej sytuacji trudno też zgodzić się z Autorką, że prezentowana dysertacja jest odpowiedzią na braki (s.7) czy też częściowe i fragmentaryczne opisy rzeczywistości małżeństwa i rodziny w ujęciu Jana Pawła II. Pani mgr P. Mamiedow zbyt krytycznie odnosi się do aktualnego stanu opracowań nauczania Jana Pawła II o małżeństwie i rodzinie pisząc o brakach oraz lukach, jednocześnie wskazując na własną pracę jako całościowe ujęcie (Wstęp), jako „*zbiór kompleksowych i wyczerpujących treści (...) wnikliwa analiza i znajomość literatury przedmiotu (...) pozwoliły na stworzenie pracy szczególnie zwartej, pełnej, kompletnej, dokładnej oraz wyczerpującej główne zagadnienie badawcze*” (dołączone streszczenie, s.4). Pomijając względy merytoryczne, takie ocenianie efektu własnej pracy nie należy do dobrego tonu młodego badacza i standardów etycznych środowiska akademickiego.

Pod względem formalnym ogólnie praca lokalizuje się na dość dobrym poziomie. Drobne błędy formalne, często też edytorskie, dotyczą gramatyki, interpunkcji, stylu. Ogólnie zachowana jest poprawność językowa i terminologiczna, z wyjątkiem, nadużywania pojęcia paradygmat czy błędnie używanego miejscami określenia „familia” zamiast familiologia (np. s.8, s.142). Niekiedy język pracy brzmi trochę archaicznie i potocznie, zawiera niewłaściwe lub użyte w niewłaściwym kontekście określenia (np. „zimplikować” s. 32, „ustrój” s. 182). Dość uciążliwym dla czytelnika błędem formalnym w pracy są powtórzenia zwrotów (np. „tego wielkiego”, „w grę wchodzi”) oraz wyrażzeń i zdań (np. s. 6 i 23, s. 10 i 29, s.175 i 179), łączy się to również z powtarzaniem (także merytorycznie) drobnych kwestii przy użyciu

prawie identycznych słów i określeń (są powracające wątki). Wszelkie powtórzenia są niedopatrzaniem ze strony Autorki dysertacji.

Całość rozważań rozpoczyna rozdział metodologiczny, co przy wskazanym celu, problemie badawczym i wybranym sposobie analiz jest uzasadnionym przedsięwzięciem. Autorka w pierwszej jego części przedstawia i krótko uzasadnia przyjęte stanowisko epistemologiczne nawiązujące do hermeneutyki i fenomenologii w analizie i interpretacji analizowanych tekstów. W drugiej części odnosi się do przyjętych celów badań, problemów, hipotez, metod i technik badawczych. Kolejność prezentowanym kwestii metodologicznych jest zasadna, chociaż ujęcie niektórych z nich budzi zastrzeżenia. Pomijam tu drobne uwagi dotyczące porządku przedstawiania i klasyfikacji celów (według zasady ogólności i bliskości semantycznej). O ile dość jasno sformułowana jest problematyka badawcza (pomijam aspekt językowy), o tyle dyskusję budzi formułowanie hipotez. Można zastanowić się nad ich zasadnością, czy gdyby Autorka nie sformułowała hipotez to zakres jej analiz byłby inny albo mniejszy (?), co wnoszą do projektu (?), jakimi przesłankami kieruje się Autorka w ich formułowaniu i w jakim modelu poznania naukowego je osadza, brakuje nieco w tym względzie logiki i spójności wyводу aż po jasną weryfikację lub falsyfikację hipotez (co jest notabene konsekwencją wcześniejszych nieściśłości). Dość skrótowo i enigmatycznie Autorka wyjaśnia również metody i techniki stosowane w analizach, (np. warto było zaznaczyć zróżnicowanie poziomu ogólności w rozumieniu metody, albo: jakie miejsce w analizach przypisuje Autorka metodzie indywidualnych przypadków? - s. 39).

Treść i zawartość merytoryczna następných czterech rozdziałów dysertacji stanowi rekonstrukcję nauczania papieskiego o naturze, charakterze i znaczeniu małżeństwa i rodziny. Autorka w rozdziale drugim (*Specyfika oraz wybrane konteksty pedagogiki i wychowania chrześcijańskiego*) słusznie umiejscawia zagadnienia bardziej ogólne, a zarazem podstawowe (wyjściowe) dla tematu pracy. Przedstawia rzeczywistość wychowania człowieka i rozwoju myśli pedagogicznej najpierw w inspiracji chrześcijańskiej, następnie przywołuje kontekst antropologiczny, przedstawia realistyczno-egzystencjalną perspektywę oglądu rzeczywistości wychowania, a w końcowej części rozdziału zmierza do personalistycznej koncepcji człowieka związanej z chrześcijaństwem. W tej części pracy Autorka wykazuje się już większą swobodą wypowiedzi i znajomością tematu.

Analizy dotyczące małżeństwa i rodziny w nauczaniu papieskim, mgr P. Mamiedow poprzedza rozważaniami na temat personalistycznego wymiaru filozofii Jana Pawła II. Zawarte w rozdziale III treści ukierunkowane są na źródła i specyfikę myśli Papieża i wykładnię personalizmu chrześcijańskiego. Autorka przedstawia Jana Pawła II rozumienie

natury człowieka, fenomenu osoby i atrybuty osobowego istnienia w świecie oraz wynikające z tego faktu implikacje. Nie ulega wątpliwości, że kwestie te są kluczowe dla koncepcji małżeństwa i rodziny w papieskim nauczaniu, stąd ich rozwinięcie w dysertacji jest jak najbardziej zasadne.

Rozdział IV, jak wskazuje jego tytuł (*Rodzina w świetle nauczania Jana Pawła II*), dotyczy centralnych dla dysertacji zagadnień. Autorka podejmuje w nim kolejno zagadnienia rozumienia rodziny, statusu małżeństwa, modelu rodziny chrześcijańskiej, obowiązków i praw rodziny, współczesnych wyzwań wobec rodziny oraz znaczenia mediów dla przebiegu procesu wychowania w rodzinie. W rekonstrukcji obrazu rodziny na podstawie papieskiego nauczania Autorka zachowuje perspektywę teologiczną, etyczną, społeczną i kulturową. Podejmuje próbę wnikliwej analizy i wieloaspektowego przedstawienia małżeństwa i rodziny w ujęciu Jana Pawła II. Zakres poruszanych kwestii w tej części pracy jest obszerny i świadczy o dobrym rozeznaniu tematu Autorki rozprawy. Niemniej jednak przy tak rozległej i wielowątkowej problematyce logiczne uporządkowanie treści jest znaczącym wyzwaniem. Wewnętrzna konstrukcja tego rozdziału budzi pytanie o uzasadnienie kolejności prezentowanych treści: rodzina - małżeństwo – model rodziny - itd. (p. 1., 2., 3.), dlaczego Autorka nie rozpoczęła od omówienia istoty małżeństwa jako początku i podstawy życia rodziny, lub dlaczego nie uznała za słuszne przedstawienie modelu rodziny chrześcijańskiej jako zwieńczenia rozważań prowadzonych w tej części pracy. Sądzę też, że proporcjonalnie mniej miejsca poświęciła Autorka kluczowym dla funkcjonowania kobiety i mężczyzny w rolach rodzinnych zagadnieniom płciowości i komplementarności płci oraz zagadnieniom prawa-obowiązku rodziców do wychowania dziecka. Szczególnie współcześnie są to istotne problemy natury interdyscyplinarnej, ważne dla teorii i praktyki pedagogicznej.

Problematykę dziecka i dzieciństwa Autorka rozwija w osobnym, piątym rozdziale dysertacji (*Dziecko jako podmiot rodziny w świetle personalistycznej filozofii Jana Pawła II*). Autorka przeprowadza analizę nauczania papieskiego o wartości dziecka i przynależnych mu praw z racji osobowego istnienia w świecie od momentu poczęcia. W dalszej części pracy mgr P. Mamiedow ukierunkowuje rozważania na macierzyństwo i ojcostwo oraz istotę procesu wychowania w rodzinie. Można zastanowić się nad bardziej trafnym tytułem tego rozdziału. Treść tej części pracy jest powrotem do niektórych wątków rozpoczętych w rozdziale poprzednim (na przykład role kobiety i mężczyzny w rodzinie), co sprawia wrażenie powtórzeń i mniejszej konsekwencji w realizacji niektórych zagadnień.

Wniosek końcowy

W całej dysertacji wyraźnie uwidacznia się wysiłek mgr P. Mamiedow zmierzający przede wszystkim (jest to zrozumiałe) do jak najbardziej wiernego odtworzenia i wieloaspektowego przedstawienia obrazu małżeństwa i rodziny obecnego w papieskim nauczaniu. Autorka w wymiarze merytorycznym dobrze realizuje główny problem pracy. Sądzę, że z racji faktu, iż rozprawa i podejmowane w niej obszary, miały uwzględniać perspektywę pedagogiczną, cenna byłaby również próba udzielenia przez Autorkę odpowiedzi na pytanie jakie są implikacje pedagogiczne nauczania papieskiego o rodzinie. Jakie jest znaczenie tego nauczania dla rozwoju pedagogicznej wiedzy naukowej o wychowaniu w rodzinie, znaczenie dla rozumienia zjawisk życia małżeńsko-rodzinnego i rozstrzygnięcia dylematów na gruncie teorii i praktyki edukacyjnej.

Przedstawiona do recenzji dysertacja mimo wskazanych uchybień posiada walory poznawcze i społeczne. Pani magister Paulina Mamiedow wykazała się znajomością podejmowanego tematu, umiejętnością pracy z tekstem i prowadzenia analiz materiału źródłowego i literatury przedmiotowej. Wskazuje to na osiągnięcie oczekiwanej dojrzałości poznawczej Autorki pracy.

W konkluzji stwierdzam, że rozprawa magister Pauliny Mamiedow odpowiada warunkom określonym w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*, która z mocy ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - *Prawo o szkolnictwie wyższym, Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw* - ma zastosowanie do niniejszego przewodu.

Wniosuję aby dopuścić magister Paulinę Mamiedow do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

